

Mit is tett Vidlics Ferenc apát a falunkért?

Vidlics Ferenc tót-magyar családban született 1673-ban a Pozsony megyei Magyararkápolnán. Nagyszombaton tanult teológiát. Bécsben szentelték pappá 1700-ban. Vidlics Ferenc - a korábbi pannonhalmi perjel - 1709 májusától lett a bakonybéli monostor apátja. **(2), (6)** Kezdetben ő is, miként elődei, Győrött és Pannonhalmán lakott. **(1)**

Vidlics Ferenc a bencés-rend kiváló alakjai közé tartozott. Göncz főapáttá választásának előkészítésében Bakonybél érdekében jelentősen közreműködött. Az új főapáttól remélte, hogy bakonybéli apátság országgyűlési szereplésében segíteni fog. E reményében nem is csalatkozott, mert Bakonybél apátjai mindig megkapták az országgyűlésre a királyi meghívót. **(16)**

Előrelátó volt, a kinevezésével egyidejűleg visszaszerezte apátságának Pannonhalmától a lepusztult, leégett állapotban lévő Pápa melletti agyaglikai malmot. Hamar újjáépítette és ezzel ismét tisztes jövedelme lett a monostornak. A malomhoz jelentős területű szántóföld és legelő is tartozott. **(16)**

A monostor rekonstrukciójának folytatását akadályozta az 1710-1711 között, Pannonhalma környékén pusztító pestis járvány. Vidlics apát a betegek, haldoklók között lelki szolgálatot látott el. Naplójából megtudhatjuk, hogy szívvel-lélekkel a népi gyógymódok híve volt. Az utókor számára a pestis járvány megelőzésére, gyógyítására leírt néhány receptet. Naplójában 1710. október 20-án jegyezte le, hogy a magyarul cickafarknak vagy egérfarknak nevezett növény teaként fogyasztva kiváló orvosság a pestis ellen, az édesgyökeret (ánizst) rágcsálni nagyon hasznos a ragályosság megelőzésére és annak gyógyítására, a bábafű magja is nagyon hasznos. **(6)** Mindhárom növény napjainkban is használatos a természetgyógyászatban. (*)

A járvány elmúltával Vidlics apát két irányban indított változásokat. Egyrészt megindította a lakosság betelepítését, másrészt felújította az elvesztett területekért indított harcot. **(21)**

Vidlics apát, ahhoz hogy a monostor környékét jobban kihasználhassa, faluépítésre gondolt. Már 1713-tól telepítésbe fogott. A felvidékről származó apát a szülőföldjéről tót földműveseket hozott az induló faluba. Az első három tót telepes az apátság támogatásával faházakat épített a jelenlegi templom előtti területen. A telepések az apátsági majorban, valamint a tereprendezésen dolgoztak. **(4), (8), (16)**

A kialakuló települést körbevevő erdők zöme két tulajdonos, a Szent Benedek Rend Bakonybéli Apátsága, valamint az Eszterházy család birtokrendszeréhez tartozott. **(21)** A pusztabéli rétek feletti teljes körű rendelkezési jog hosszas perlekedés után 1714 körül került vissza a bakonybéli apátsághoz. Vidlics apát a telepes lakosságnak megengedte, hogy saját és az uradalom céljaira a jelenlegi templom előtti dombos területen felnövekedett fákat kivágják, és az így felszabadult területen házakat építsenek maguknak. Az elképzeléseinek megfelelően a monostor és a majorság köré fokozatosan kiépített egy új települést. Ahhoz, hogy a betelepült földműveseknek minél több földterületet tudjon adni, 1719-ben Veszprém megye közgyűlésén a főapáttal egyetemben tiltakozott a szomszédos ugodiak, teszériek és más szomszédok földfoglalásai ellen. Megfenyegette őket, hogy az illetéktelen gazdák jószágállományát elszedi. Az Eszterházyak megóvták az indítványát. A tiltakozásával azonban a résztvevők tudtára hozta, hogy a bakonybéli apátság vidékének van ura. Ezt a procedúrát a következő évben meg kellett ismételnie. A művelésre alkalmas irtásföld továbbra is csekély maradt, folytatni kellett az erdőirtást. A lakosok a földművelés mellett különféle

faszerszámok és eszközök készítésével, eladásával próbálták a megélhetésüket biztosítani. **(16)**

A tót telepések nagyobb mérvű betelepítésére 1718-ban került sor. A betelepítés folytatódott, a század elején szlovákokat, a század végén pedig elsősorban faszerszámok készítéséhez értő németeket telepítettek be. **(3)**

A „barokk kori” falu kiépülését a török hódoltság, valamint a szabadságharc utáni közel 20 év alatt újra kiépülő, növekedő feudális gazdaság is segítette. A rekonstrukciós intézkedések egyértelműen arra utalnak, hogy a monostor újjáalapítása egyben a gazdaság megszervezését is jelentette. A monostor mellett fokozatosan kiépült a falu, az itt élő családok egy részének szolid megélhetést biztosított a monostor gazdasága. A feudális gazdaság és a szerzeteseknek abban betöltött – leginkább munkáltató, munkaszervező – szerepe létrehozta a monostor mellett a monostori gazdaságot. **(3)**

Vidlics apát aktívan részt vett az ország politikai életében is. Feljegyzések vannak arról, hogy az 1714-1715 között lezajló országgyűlésen ő képviselte a pannonthalmi főapátságot. **(9)** Vidlics apát részt vett az 1728-ban tartott országgyűlésen is. **(16)**

Az anyakönyvet Vidlics apát 1721. január 25-én kezdte vezetni magyar nyelven. **(8)** A forrásokra hivatkozva biztosra vehetjük, hogy a 18. század elején nagyobb létszámban szlovákokat (tótokat) és magyarokat, a század végén pedig németeket (svábokat) telepítettek be a faluba. Ebben az időben költöztek ide például Paulikovics, Gasparics, Gazdig, Hasprai, Szekrényes, Haik, Pék, Martinecz, Petrovics családok ősei. Az apátság adatai szerint a templomban – az 1736. október 22-i adatok szerint – magyarul, németül és tótul (szlovákul) prédikáltak. **(4)** A szerzetesek kis közösségének határozott szándéka volt a vegyes nemzetiségű település magyarosítása. **(16)** A szlovákok a plébánia magyar nyelvű szertartásai, valamint a kizárólag magyar nyelvű oktatás következtében néhány évtizeden belül teljesen asszimilálódtak, így nem ápolták a hagyományaikat, már csak a nevük utal a gyökereikre. A német nyelvű lakosok a következő évszázadok során integrálódtak. Még napjainkban is ápolják hagyományaikat. **(*)**

Az új templom építésekor az apátságnak nem csak a maga szükségleteire kellett gondolnia, hanem az ide telepített, főleg katolikus felekezetű világi hívek lelki gondozására alkalmas templomra is szükség volt. A templomépítéshez szükséges anyagi eszközöket egy ideig az apátság egyetlen malma szolgáltatta. Az első templomot 1719-ben egy pápai építőmester építtette. Vidlics apát ekkor még Pannonthalmán lakott, távollétében a majorságban élő Mogyoróssy Ferenc vezette az építkezést és gondozta a gazdaságot. Az épület a pápai mester hibás munkája miatt 1720-ban magától összeomlott. Vidlics apát ezért 1721-ben Győrből hívatott egy másik építő mestert. Mivel az építkezés nagy elfoglaltságot jelentett, ezért a kivitelezés és a major irányításával 1721-ben megbízta Lőrinc testvéröccsét, aki Bakonybélbe költözött és így a munkálatokra a helyszínen felügyelhetett. A plébániaként működő új templom építését a szentély kialakításával együtt 1723-ra befejezték. Az újjáépítés után 1725-ben már orgonista is volt a templomban. A templomban két évszázad után újra felhangzott a szerzetesek zsolozsmája. **(1), (2), (3), (4), (16)** Vidlics apát 1723. november 25-én egy társával együtt véglegesen Bakonybélbe költözött, abba a kétemeletes faházba, amelyet még Göncz apát építtetett. A következő évtől egy új rezidenciát kezdtek felépíteni. Ez az épület már kőből épült. Ide 1726. május 5-én vonult be az időközben még egy taggal bővült közösség, de építése még 1727-ben is folytatódott. **(4), (8)**

A templom átadása előtt meghalt Göncz főapát, aki Vidlics apát falualapító munkáját jelentősen támogatta. A főapát halála után 1722-től 1768-ig, 46 éven át Sajghó Benedek volt a pannonhalmi főapát. Sajghó főapát a bakonyi apátság törvényes patrónusaként ugyancsak messzemenően támogatta Vidlics apát ambíciós rekonstrukciós törekvéseit. (4), (7)

Vidlics apát folyamatosan pereskedett az I. István királytól kapott, de a török hódoltság alatt eltulajdonított ősi birtokok visszaszerzéséért. Az elkobzott területek visszaszerzését nehezítette az, hogy a bakonybéli apátságnak nem voltak megbízható bizonyítékai arról, hogy valójában mekkora erdőterület volt az apátságé. Az 1280. évi tűzvészben elpusztult az egész monostor. Megsemmisült az apátsági jogokat is őrző Szent István-féle 1037-ben kelt oklevél, a teljes könyvtár és a gazdagságában Pannonhalmát is felülmúló múkincsállomány. (1), (4)

Vidlics apát területi követeléseit a következő állításra alapozta: igényét alátámasztja az a tény, miszerint az egész környéket erdő borítja, és itt – Szent István által adományozott jog szerint – az apátságot illeti meg a bakonyi vadászrész egyötöde, valamint a „fajzási” és legeltetési jog. A jogokat az 1700-as évek elején az apátság már újra gyakorolja, bizonyítják azok az írások, amelyek szerint: 1713-ban a pápai plébánosok az apátsági erdőkből kérnek gerendákat, 1714-ben pedig a teszériek fordulnak az apátsághoz, hogy az erdőben faraghassanak. A szentkirályszabadjaiak is az apátsági erdőben szeretnének fát vágni. (21)

Vidlics apát egymásután megbolygatta a rendezetlen, jogilag nem tisztázott birtokügyeket, amelyek áttekintése végett a pannonhalmi levéltárból az apátságot érdeklő összes oklevelet mind felkutatta, lemásolta, illetve lemásoltatta és feljegyzéseket készített hozzájuk. (16)

Vidlics apát 1719 és 1721 között pereskedett a császárhű Eszterházy József és Ferenc grófokkal is, akiknek a tulajdona volt többek között az ugodí uradalom és Somhegy. Az ugodíak a másfél százados oszmán hódítás alatt jelentős bakonybéli birtokrészt foglaltak el törvénytelenül. Vidlics apát Ugod mezőváros határának közel egynegyed részét és két malmot követelt vissza. Az apátság a jogos követeléséhez csak Vidlics apát halála után jutott hozzá. (4), (9), (10)

Vidlics apát 1724-ben pereskedett a törökökkel vívott háborúskodás viszontagságai során idegen kézre került Bakonykoppány (Koppány), Akli (Akol) és Magyar- és Német-Polány (Polány) falvak és birtokok, jószágok visszaszerzése érdekében is. (1), (4) Eredménytelen volt a küzdelem, ezek az ősi birtokok a szomszédos zirci cisztercita apátság és monostor tulajdonába kerültek. A balatonfő-kajári részbirtokot sem sikerült visszaszereznie, ez a birtok a veszprémi püspökséghez került. Sajghó pannonhalmi főapát közbenjárásával azonban a bakonybéli apátság a pannonhalmi főapátságtól visszakapta (Sokoru-)Kajárt, a Móriczhidát és a pusztulóban lévő kisbaráti szőlőt. Ugyancsak sikerült visszajuttatni a ponyvádi birtokrészeket. (16) Vidlics apát önzetlen, nemes tevékenykedése ellenére a bakonybéli apátság mégis elveszítette a török uralom megszűnése utáni birtokelosztás következtében szétszórtan elhelyezkedő birtokrészek nagy részét. (4)

A királyi udvar és a pannonhalmi főapátság Vidlics apátot polgári ítélkezési jogkörrel is felruházhatta. Hatalmával élve a faluban és az apátsághoz tartozó birtokon szigorú fegyelmet tudott tartani. A neki címzett levelekből arra lehet következtetni, hogy tisztelték a helybéliek. (16)

Miközben Bakonybélben zajlottak a birtok-határpercek, folytatódtak a gazdaságot élénkítő ipari, erdőművelő, földművelő, állattartó és kereskedelmi tevékenységek. 1719-ben építették meg a téglakemencéket, amelyekben megkezdték a téglá- és a mészégetést. Ehhez a művelethez sok fára volt szükség. Vidlics apát nem nyugodott bele abba, hogy az

építkezésekhez szükséges deszkát, földolgozott fát és a munkások élelmezéséhez szükséges lisztet Pápáról, Győrből kellett hozatnia. 1723-ban üzembe helyezték a deszkametsző (gatter) és zszindelymetsző telepet és ebben az évben Gerence patakon felépített malomban is megfordult a malomkő. Ezzel együtt az apátságnak már négy malma lett: bakonybéli, agyagliki, mórniczidai, valamint kajári malom. Ezek biztosították az apátság bevételeinek közel negyedét. 1725-ben elindult az őrlőmalmok értékesítésre szánt „sorozatgyártása”. Az őrlőmalmok teljes faszerkezetét helyben faragták ki. Ezeket a malmokat többek között Győrben, a Fejér megyei Velence településen, Pannonhalmán állították fel. Vidlics apát felismerte, hogy gazdaságos a Bakonyban található értékesebb fafajták kitermelése. Természetesen ez a felismerés még nem jelentett szakszerű erdőgazdálkodást. Az apátság nagy mennyiségű fát értékesített a távolabbi községek fafaragóinak, akik ebből teknőket, lapátokat, villákat, gereblyéket, zszindelyt, hordókat és egyéb faeszközöket készítettek. Az értékesítésből nem maradt ki a mogyoró-vessző sem. Írásos nyomok vannak arról, hogy ekkortájt a település legfontosabb élelmiszere a burgonya volt. Olvashatjuk, hogy Bakonybélben nem ajánlatos az őszi vetés, hanem tavasszal vessenek babot és lencsét, de ezek alá már ősszel szántassák meg a földet, azután tavasszal is, mert különben semmi sem terem. Az apátság bérbe adta a bakonyi legelők egy részét és a távolabbi települések sertései is legelhettek a környékbeli tájakon. (1), (2), (3), (4), (5), (16)

Vidlics Ferenc apát tudatosan törekedett Szent Móric kultuszát feléleszteni és megerősíteni. Elérte, hogy XIII. Ince pápa 1723. augusztus 30-án kelt bullájában a vértanúk ünnepére, illetve az azt követő vasárnapra teljes búcsú elnyerését engedélyezte a Bakonybélbe zarándoklók számára. A monostor és a születő falu fejlődése szempontjából nem kis dologról volt szó, főleg ha arra gondolunk, hogy éppen 1723-ban fejezték be az első kőtemplom építését. A búcsúra vonatkozó kiváltságot 1769-ben XIV. Kelemen pápa megerősítette, az örök időre szóló engedélyt véglegesítette. Bakonybélben a 18. századi, Rómából kapott búcsúí privilegiumok, valamint a bencések Móric-tisztelete indították el a búcsújárás jó két évszázadon át tartó gyakorlatát. A monostor és a falu temploma a környék egyik fontos búcsújáró helye lett, a vidék falvaiból évente nagy tömeg zarándokolt Bakonybélbe a szeptember 22. utáni vasárnap tartott Móric-napi szentmisére. A szerzetesközösséget 1950-ben az akkori pártállam feloszlatta. A falu lakossága és a plébánia hívei továbbra is őrizték a Móric-napi búcsú hagyományát, de az idő múlásával az ünnep a szent alakjától független, szekularizált jellegűt öltött. A szerzetesek 1998-ban tértek vissza Bakonybélre Pannonhalmáról. Az új bencés közösség a thébai légió hadvezérének latin névváltozatát választva önmagát Szent Maurícusz Monostornak nevezte. Napjainkban egyre élénkebb a védőszent újrafelfedezése és tiszteletének propagálása. (7), (16), (20)

A faluban 1725-ben elindult a magyar nyelvű elemi iskolai oktatás. Valószínű, hogy az 1725-ben szerződött orgonista egyben az induló település tanítója is volt. A későbbi időkkel kapcsolatos emlékiratokban is az orgonista és az iskolamester azonos személy volt. (2), (4), (16)

Vidlics apát 1730-ban az Eszterházy – uradalommal folytatott perrel kapcsolatosan összeírta az 1702-1729 évek közötti időben végzett erdei munkákat. Ezzel az erdőkhöz való jogát bizonyította. Az összeírás az utókor számára sok hasznos adatot tartalmaz. Többek között olvashatjuk, hogy az erdő (a fa) értéke csekély volt. A nagyobb jövedelem a legeltetésből, makkoltatásból származott. Ebben az időben még olyan távoli helyekről is hajtottak kondákat a bakonybéli erdőkre, mint Csögle, Pirit, valamint 1718-ban a rábaközi Kecel. Ezzel is magyarázható, hogy éppen a legeltetés okán került sor összetűzésre az apátság és a környező birtokosok között, nem pedig az erdőben való favágás miatt. (21)

Vidlics apát 1730. december 20-án, 57 éves korában halt meg Bakonybélben. Halála után sem a bencés-renden belül, sem a királyi udvarban nem történt meg a nagyszerű életművének elvárható módon történő méltatása, értékelése. Hivatalos körökben is lassan tudatosodott a halálhíre, három év múltán is nevére szóló leveleket hozott a futár. **(4), (16)** Négy nappal halála után összeállították a hagyatékát. Szerény apáti vagyon maradt utána. A hagyatéki összeírásban megtalálható az apátság legértékesebb kultúrtörténeti része, a könyvtár tételes címlistája. A könyvtár azon korhoz képest jelentékeny volt, közel 100 kötetből állt. Nagyobb részt egyházi művek, ünnepi és köznapra szóló prédikációkat tartalmazó könyvek alkották a listát. Emeli azonban e csekélynek látszó hagyatéék értékét az a körülmény, hogy Vidlics apátra az úttörés, a falualapítás nehéz munkája várt és egymaga többet tett, mint az őt közvetlenül követő két kormányzó utód, akik Vidlics apát halála után felvett leltárt új szerzeményekkel nem tudták bővíteni. **(1), (4), (7), (16)**

Vidlics apát halála után 1735-ben Bél Mátyás történetíró Bakonybélben járt, és a telepések megélhetési gondjait ismertette már ekkor utalt a faeszköz készítésre: „Vidlics Ferenc (apát) a háztartás ellátására parasztokat is hozatott oda, kijelölve számukra a templom előtti irtási és építési lehetőséget. De csak kevés szlovák volt ott, kellő szántóföld nélkül, hacsak többet nem irtanak, úgyhogy gyakran a kenyeret is nélkülözik és élni sem tudnának, ha fenn nem tartanák magukat faeszközök nyomorúságos készítésével.” **(2), (3)**